

do onih svetišč, ki naj bodo torišče tvoji deci za lepšo bodočnost.

So pač brez očetovskih src!

In tožni Korotan? — Pretresljivo ječi glas: morituri vos salutant — preko Karavank.

Volilna reforma — ta „fata morgana“ slovanske prihodnosti — skopala bo ravno slovenskemu življu na Koroškem — v pravi domovini Slovencev — še ostale grobove, kamor zagrebe brutalni Nemec ostanke koroških Slovencev.

In ravno „volilna reforma“ bi lahko bila oni bojni klic, ki bi moral vzdramiti slovenski živelj v Korotanu — da bi stopil, oduševljeno na krvavi mejdan in rekel: Ne vdam se!

Toda ubogi Korotanec je zaman trkal na „mehka slovanska srca“ slovanskih svojih zastopnikov.

Zaman je prikazival svojo perečo rano, da je na lastnih tleh brezpraven suženj, teptan in zaničevan od tujca, da se ga vidi le tedaj, ko ima plačati krone in kovani denar.

Le tedaj je enakopraven!

Kulturni svet se zgraža, ko sili kruti Nemec poljsko deco v nemško šolo, a lastni brat nima poguma skočiti bratu na pomoč ter kategorično povedati oni „pravični“ vladi — — — do tu in ne dalje — — —.

Nad 162.000 koroških Slovencev nima ni ene lastne meščanske šole, akoravno jih ima dežela osem.*) — Ljudskih šol je tu 370, a izmed teh so le 3 — reci: tri slovenske in 83 je utrakvističnih. — Kako se tu utrakvističnost umeva, bi bilo odveč pisati. Menimo, da zadostuje, ako so po teh šolah strogo prepovedani taki učni pripomočki, ki so jih založile slovenske firme in da se morajo slovenski mladinski listi pošiljati najčešče pod kuverto. Slovenske učitelje se pa meče faktično s shodov, ki jim kumujejo razni c. kr. okr. šolski nadzorniki — ali pa celo sam c. kr. deželni šolski nadzornik.

In tako „moderno“ naziranje svobodnega napredka avstrijskega enakopravnega slovenskega naroda ni dobilo podpore pri svojih slovanskih zastopnikih.

Kako li?

Samopašnost in na najvišji višek potencirani lastni „jaz“ — ti dve cvetki naših slovanskih zastopnikov v stolnem avstrijskem mestu, sta bili močnejši kakor pa smisel za narodni obstanek.

Še ni kocka padla o zmagi volilne reforme**) — ko pišemo te vrstice. A v dno svojega rodoljubnega srca smo prepričani, da slovanski zastopniki ostanejo gluhi in slepi v tem kritičnem trenutku za vse one krute krivice, ki jih trpe Slovenci in Hrvati v obmejnih pokrajinah, in da njih „slovanska srca“ ostanejo — mrtva in neobčutljiva za ono vzvišeno nalogo, ki jo ravno sedaj najlažje zvrše v prid in korist onega naroda, iz katerega so izšli in ki jim je poveril to zadačo.

In kako li hočejo ti slovanski narodni zastopniki izvršiti to nalogo?

V njih „slovanskih sreih“ živi ideal: „Narod sem jaz!“

△

*) Seveda na Kranjskem se je pa Slovenec moral boriti leta in leta, da je dosegel edino slovensko meščansko šolo ter končno vendar zmogel nagajivost nekaterih c. kr. ljudi.

**) Sedaj je že! Glej „Politični pregled“.

Uredn.

Učiteljstvu in učiteljskim društvom v preudarek.

(Po shodu zaupnikov narodno-napredne stranke.)

(Dalje.)

Poleg dobrega šolstva, ki je najvažnejši faktor za povzdigo socialne blaginje našega naroda, čaka učiteljstvo še mnogo drugih panog na socialnem polju, ako hoče delati v prid narodu. V prvi vrsti moramo omeniti poslovanje naših krajnih šolskih svetov. Zlasti na kmetih se dobi le malo mož, ki bi znali voditi vse posle kot predsedniki krajnega šolskega sveta. Učiteljem ne svetujemo, da bi se silili v ospredje kot predsedniki krajnih šolskih svetov; ako se to zgodi prostovoljno brez agitacije, dobro, drugače pa prepuščajmo to čast kakemu veljavnejšemu možu pri krajnem šolskem svetu, mi pa prevzemimo prostovoljno in brezplačno uradovanje. Marsikomu se bo zdelo to čudno in neumevno, češ, brezplačno delati, to pa že ne! Ako ti nočeš delati tega, te ne more siliti nihče; vedi pa, da bodi pri šolstvu duša vsega učitelj in nihče drugi. Krajni šolski sveti imajo pri šolstvu važno ulogo. Ako je tajnik krajnega šolskega sveta učitelj, bo ta znal gotovo polagoma pridobiti zase predsednika; vsako ulogo bo reševal z njegovim posvetovanjem; vse pojde gladko in prav v prid šolstvu in učiteljstvu samemu. Ako se boji zamere predsednik pri ljudstvu zaradi opominov strank, podpiše naj te učitelj z njegovo vednostjo! Vodi naj račune za stvarne šolske potrebe šine sporazumno z njim! Izkratka, vse naj se godi z njegovo vednostjo, posvetovanjem in nasvetom! Krajni šolski sveti nosijo velika bremena za šolstvo, prav in pravično je tudi, da imajo pri tem svojo besedo in veljavo. Ko se uveri krajni šolski svet, da se učitelj bori in dela za šolstvo z vnemo in ljubeznijo, mu bo zaupalo vse — splošno zaupanje bo užival pri vsem ljudstvu v šolski občini, kar je za vsakega učitelja prva in glavna stvar. Poleg učitelja bi bil sposoben za te posle tudi vaški župnik. Je nekaj duhovnikov, ki so vneti za šolstvo, s temi je mogoče shajati, ali ogromna večina nam je iz principa nasprotna. Gorje, ako postane tak predsednik krajnega šolskega sveta! Kmalu bosta imela z učiteljem ropot, tožbo, sovraštvo, prepir itd. Ali ni stokrat bolje in pametneje ogniti se takim šolskim prijateljem s tem, da postane kak vaški veljak predsednik, učitelj pa tajnik? Kmet si bo štel v veliko čast nositi to ime zlasti če gre vse v redu in gladko; hvaležen ti bo za to uslogo, in v času morebitnega sovraštva ali tožbe nasprotnikov imaš na svoji strani moža, ki te bo iz hvaležnosti zanesljivo podpiral v podobnih slučajih.

Mnogi se bavijo tudi z občinskim tajništvom in orglarijo, a tega ne moremo priporočati zaradi preoblega dela, truda in nehvaležnosti. To delo je največkrat vzrok, da se zanemarja šolstvo, kar pa ne sme biti. Toplo pa priporočamo sodelovanje pri hranilnicah, posojilnicah, mlekarnah, vodovodih, raznih izobraževalnih društvih ter sploh tam, kjer je mogoče po dokončanem trudopolnem delu koristiti ljudstvu v socialnem oziru. Tudi mi svetujemo svojim tovarišem: Ven iz šole med narod za narod! Ako bomo mi držali križem roke ter čakali, da nam bodo drugi pomagali, bomo čakali zaman. Našega delovanja v šoli ne vidi nihče, zato ga navadno svet tako malo ceni. Trud in uspehi izven šole med ljudstvom so vidni, ti se upoštevajo, prinašajo ugled in spoštovanje, ki nam morejo biti glavna opora o času sovražnih naskokov, kakor se to dogaja zlasti v novejši dobi od strani obeh naših bojujočih se političnih struj.

Naš narod je v prvi vrsti agraren; kmetijstvo, živinoreja, sadjarstvo, gozdarstvo, poleg nekaj industrije in kupčije so glavni

virih dohodkov. Kakor je pri nas, tako je skoraj v vsi naši državi. Le Čehi so izjema, ker je med njimi industrija glavni vir. Naša država je torej v prvi vrsti agrarna. Čuditi se moramo, kako zaslepljena je naša vlada v tem oziru zlasti za nas Slovence. Glavna njena skrb je, kako bi nas raznarodila, za vse drugo se bore malo briga. Ako bi imela le eno stotino toliko skrbi za agrarne zadeve, kakor jih ima za vojaščino, bi bilo pri nas vse drugače kakor je sedaj. Naš kmet je prepuščen samemu sebi; sam se mora pomagati kakor ve in zna. Napredni, vestni, skrbni in izobraženi si pomagajo in napredujejo, ogromna večina pa je še tam kakor pred 50 leti, če ne še bolj zadaj. Res da imamo kmetijsko družbo, ki je storila v zadnjih desetletjih premnogo dobrega. Umetnega gnojila uvaža družba, da razmerno malokatera dežela toliko. Tudi živinoreja se je povzdignila izdatno zlasti po zaslugi deželnega zbora. Tudi mlekarne napredujejo lepo, vendar glavno nedostaja: naš kmet je strokovno premalo izobražen. — Ako hoče danes kmetovalec napredovati, mora biti izobražen mož; imeti mora sredstev za moderno obdelovanje in izdelovanje, česar mu žal, nedostaja v polni meri. Dokler ne bo naš kmet strokovno izobražen in gmotno boljše podprt kakor je danes, zaman pričakujemo splošnega napredka in splošne blaginje. Beda ga goni po svetu za zaslužkom, in tista slavna vlada še podpira izseljevanje, namesto da bi priskočila na pomoč z izobrazbo in gmotnimi podporami. Niti toliko srca nima, da bi v vinorodnih krajih dajala iz državnih trtnic trte brezplačno. Da bi posojeni denar kmetom odpisala, niti misliti ni. Za bojne ladje, kanone, puške in druge vojaške potrebe izda vsako leto mnogo milijonov, glavni steber države in vir vseh dohodkov, naš kmet, je zapuščen, zanj nima vinarja.

Vprašanje nastane sedaj, kako naj se pomaga kmetu do boljše blaginje? Temu vprašanju ni lahko odgovoriti. Danes ima naš kmet razne zdravnike za zdravljenje bede, agrarne in socialne bolezni. Konsumi so mu obetali rešitev iz krempļjev odirskih trgovcev; razne male in velike posojilnice denarnih odiruhov; razne zadruge povzdigniti ga v gmotnem oziru, pa vse to še ni in tako hitro tudi ne bo ozdravilo pereče kmetiške rane. Konsumi so se izkazali izvrstni za pijančevanje in napravo dolgov, katere povečina sedaj naš kmet kolne. Posojilnice so sicer dobre za vestne in dobre gospodarje, a ko je treba vračevati denar, takrat se drži kisló marsikdo; dolg se lahko napravi, pa težko plačuje. Da bi pa bile vse naše posojilnice ustanovljene iz pravega namena, pomagati kmetu, naj bi še bilo, največ jih je takih, da ima dolžnik zategnjeno vrv okolo vratu za časa volitve — voli z nami, ali plačaj takoj! Pa tudi vse zadruge ne bodo osrečile našega kmeta, dokler ne bo natančno poučen, izobražen in sposoben za tako združeno življenje. Prežalostno ulogo so igrale na mnogih krajih kmetiške „figure“ zlasti pri konsumih. Prevzeli so razne časti v odborništvu, odgovorni so bili za vse, delali so pa drugi, kar so hoteli; napolnili so si žepe — kmet pa plačaj! To so res prijatelji našega kmeta! In ta uboga kmetiška para je še hvaležna svojim zatiralcem; s sklonjeno glavo, klobuk v rokah držeč, ga pozdravlja ter drvi za njim čez drn in strn. — Nikdar ne bodo ti osrečili našega kmeta po tej poti; kreniti morajo na drugo, že preizkušeno, realno in odkritosrčno — in ta je strokovna izobrazba, omika, pravicoljubnost, poštenost, odkritosrčnost in prava ljubezen — ne hinavska! — do tega stanu.

Naš kmet je silno konservativen, do novosti in napredka na mnogih krajih skoraj nepristopen. Ta lastnost ima v marsičem dobre posledice. Metati proč denar za poizkušnjo pri domačiji, da bi se mu drugi smejali in ga imeli za bedaka, o tem on noče nič vedeti. On verjame temu, kar sam vidi, preudari in

spozna za dobro. To moramo spoznati za dobro in celo modro postopanje, če bi bilo vedno tudi pravo. Danes ne velja več rek: Gospodari bom kakor moji predniki, pa bom srečen. Kmetijstvo je zaradi razvijajoče se industrije in tehnike drugod tako napredovalo, da mora tudi naš kmet napredovati, drugače silno zaostane, zaradi česar ne bo kos vedno rastočim stroškom. Njegova konservativnost ga ovira v napredku in družinski stroški, kakor dobra hrana, dragocena pa slaba obleka, velike dote otrokom, razkosavanje zemljišč in posebno pa drage delavne moči, ga mečejo iz ravnotežja. Ni čudno torej, da so kmetije ponekod čedalje bolj zadolžene. Na mnogih krajih na Dolenjskem in Notranjskem so sicer v več primerih z ameriškim zaslužkom poravnali take dolgove, a na to se ne smemo opirati prav nič — nekaj slabih letin in veselih uric življenja privede kmeta zopet v star položaj. Naš kmet si mora opomoči tako, da bo na svoji lastni grudi mogel živiti z delom, zaslužkom in pridelkom sebe in svojce. Dokler ne pride do tega, bo večna selitev za kruhom in dolgovi čedalje večji. Na to pot pa ni mogoče spraviti naše kmetijstvo drugače kakor potom umnega gospodarstva, napredka in omike po zgledu drugih narodov. Za to je pa naš kmet prekonservativen, on hoče biti prepričan, videti mora vse — ko se drugim kaj posreči v njegovi bližini, potem šele dobi pogum, da sam poizkuša. Pa mnogokrat tudi vidi in je prepričan o uspehu v svoji bližini, pa še ne posnema — ne napreduje. Koliko je namreč gospodarjev ki pušča svoj gnoj pod kapom, da ga izpira dež; najboljši del gnoja, gnojnice in amoniak, se izgubljata. Videl je pravilno napravljene gnojne jame in pravilno postopanje z gnojem, a se mu ne zdi vredno posnemati tega. Na kmetih vidimo to malomarnost vsak dan, vse dokazovanje je zaman, kmetiška konservativnost, boljše rečeno nemarnost, nezaupnost in nepristopnost ovirajo napredek zaradi nedostatka strokovnega znanja in prepričanja.

Kako bi bila mogoča kmetiška strokovna izobrazba? Samo en zavod ima naš kmet za svojo strokovno izobrazbo, in ta je na Grmu na Dolenjskem, pa še ta je našemu klerikalizmu odveč. Čudili smo se, ko smo čitali v klerikalnih listih tako zagrizeno nasprotstvo proti temu edinemu zavodu. „Domoljub“ piše: „Grm žre, žre!“ Kmetom naravnost odsvetuje, pošiljati svoje sinove v ta zavod. „Slovenec“ piše, da se na Grmu ne vidi nič zgledega, vse je slabo in nič vredno! In ti ljudje se imenujejo prijatelje našega kmeta; da jih ni sram v dno duše, ki imajo tako nesramno za norca ubogega kmeta! Edini zavod za strokovno izobrazbo mu je na poti zaradi sebičnosti, zagrizenosti in klerikalne hudobnosti. Zvedeli smo natančneje, da jim je g. Rihard Dolenc silno na poti; zakaj, tega ne vemo. Torej radi osebnosti — je vse za nič! Iz tega se vidi, da klerikalizem iz dna svoje duše ovira kulturni napredek našega kmetijstva na isti način kakor napredek šolstva.

Resnici na ljubo moramo konstatovati, da je Grm primeren zavod le za Dolenjsko. Res je, da se učenci v zavodu uče teoretično in praktično vseh strok kmetijstva. Posestvo je obširno, obdelano zgledno, graščina jako prostorna in starinska, in kar je treba pribiti, skupno tako ogromno posestvo ni pasivno, marveč že mnogo let aktivno. Podpora, ki jo daje vsako leto deželni odbor, je za vzdrževanje šole — in šola seveda žre! Podnebje je pa v tem kraju jako neugodno. Celi kupi vinskih trt so pomrznili lani. Mnogo lepih dreves je pokončala zima. Svet je pust, da rastline na mnogih krajih uspevajo prav slabo. Vsega tega menda ni kriv g. vodja, da se ne vidi nič zgledega, krivo je namreč podnebje. Tega je kriv deželni odbor, ki je kupil tako drago graščino za kmetiški zavod; pomislite graščina in kmet, to gre skupaj, kaj? Nismo poklicani, da bi koga

zagovarjali. G. vodja se je mnogim učiteljem v prejšnjih kmetijskih kurzih jako zameril zaradi svojega postopanja z njimi, vendar moramo mi vedno imeti pred očmi občni blagor našega naroda. Rihard Dolenc je veliko delal na agrarnem in literarnem polju. Oral je ledino na tem polju. Pri nas je že tako, da kdor dela, se trudi in ubija za narod, dobi za kako malenkost batino in breo.

Edini zavod za strokovno izobrazbo kmetijstva na Grmu bi zadostoval za Dolenjsko, zaradi svojega podnebja in drugih okoliščin se nam zdi neprimeren za Gorenjce in Notranjce. Kar kmetijski sin tukaj vidi, poizkuša, dela in se vadi, vsega tega ne more doma narediti zaradi različnosti podnebja. Vemo prav dobro, da je to šolski zavod, ter da naj vsak po dobljenih naukih potem poizkuša doma v svojem kraju in podnebjem po razmerah kraja izboljšati svoje posestvo. A ravno tukaj naletimo na velike ovire. Poizkušnje se doma izjalove zaradi različnosti podnebja, leže zemlje itd., in posmeh, nezaupnost in pomilovanje opazovalcev je plačilo; neugodna sodba vzame gojencu pogum — in kmalu smo tam, kjer smo bili poprej! Taki gojenci postanejo potem vse drugo, samo kmetovalci ne. Kaj se učimo iz tega? Imeti moramo za vsako stran Kranjske vojvodine vsaj po en tak zavod; torej za Notranjsko in Gorenjsko ravno tako kakor na Grmu. Ta je pa bosa, poreče kdo. Klerikalci so še temu zavodu nasprotni. Deželni odbor in država ne bosta hotela privoliti v to, ker so zaradi vzdrževanja preveliki stroški za take zavode. Vemo, da je klerikalizem le navidezni in hinavski prijatelj našega kmeta, on ga varuje stroškov, samo da ga drži v temi nevednosti, nazadnjaštva in neumnosti, a temu se učiteljstvo ne sme vdati. Tudi država ima za nas in napredek našega naroda zakrnjeno srce in trdo zatagnjen mošniček, za Nemce bi bilo to takoj mogoče, za nas pa nikoli. Vsa ta akcija je pa odvisna od narodnih zastopnikov. Učiteljstvo ima lepo priliko pri prihodnjih volitvah poudarjati to potrebno misel ter zbujati naše kmete za to. Ako dežela vzdržuje toliko drugih šol, zakaj bi ne tudi teh treh, ki bi neizmerno koristile našemu kmetu za strokovno izobrazbo? Komur je škoda denarja za šolstvo in napredek, ta ni prijatelj našega zapuščenega kmeta, ampak odkrit njegov sovražnik. Dokler se pa to ne zgodi, naj hodijo sinovi naših kmetov, bodoči gospodarji, ne pa nemaniči, v strokovno šolo na Grm. Učiteljstvo naj deluje v svojem okrožju na to, da se upiše vsako leto čimveč mogoče gojencev v ta zavod. Kolikor bolj bo tem nasprotoval klerikalizem, tembolj bodi delavno učiteljstvo v tem smislu.

(Dalje.)

Šolska mladina in zobje.

„Najvažnejša stvar, ki jo mora človek imeti, ako hoče biti zdrav, so zobje, in v blagor človeštva je jako napredovala zobozdravniška veda. Dolžnost in naloga vseh higijeniških društev je, da, celo države, da skrbijo za to, da so preskrbljeni tudi ubožnejši sloji z zobozdravniškim negovanjem.“ Te besede je govoril prof. Waldeyer v društvu za ljudsko higijeno.

Na mnogih krajih so sicer že mnogo storili, da bi uvedli zobozdravnike v ljudsko šolo; le v Avstriji je treba šele pričeti s to zadevo. V Nemčiji sta prednjačili dve mesti: Štrasburg in Mülhausen. V prvem mestu je mestni svet dovolil za šolske zobozdravnike letnih 6400 mark. Od 1. oktobra 1904 do 1. oktobra 1905 je bilo tam 6828 otrok brezplačno zobozdravniško zdravljenih. Pri šolskem pouku poučujejo elementarnejše pogoje racionalnega negovanja zob. V Mülhausnu so otvorili v oktobru lanskega leta šolsko zobno kliniko, ki stane letno 13.000 mark. Prva zobozdravniška preiskovanja so pokazala, kako žalostno se

godi zobem in kako opravičena je zobozdravniška skrb za zanemarjene zobe: od 9524 učencev jih je imelo le 41 zdravo zobovje. V Darmštadu obstoji od leta 1902. šolska zobozdravniška klinika; vsaj šolske otroke tam redno preiskujejo.

In negovanje zob je vendar tako važno! Učenec s slabimi zobmi zaostane v hranitvi in je bolj izpostavljen nevarnostim obolenja kakor pa otrok z zdravim zobovjem. Statistika nam kaže to v veliki meri. V Štrasburgu, kjer že nekaj let opazujejo zobovje šolskih otrok, je bilo leta 1902. od zdravnikov preiskovanih 10.661 šolskih otrok v dobi 8 do 14 let. Med njimi je imelo le 165 zdravo zobovje! Skupna vsota zob, ki bi morala biti, je znašala 252.552, od te vsote je bilo pa samo 170.042, t. j. 67,3 odstotkov, in 121.566, t. j. 48,1 odstotka, torej še ne polovica, zdravih. Lansko leto sta bili od vseh onih zob, ki bi morali biti pri učencih, dve tretjini bolni ali jih pa sploh ni bilo. Uspehe teh raziskovanj so sporočali staršem. Negovanje zob se s tem le še pospešuje, da prihajajo otroci v zobozdravniško kliniko, kjer jih zdravijo brezplačno. V pretečenem letu so zdravili na ta način 1076 otrok v zobozdravniški kliniki, za 229 več od prejšnjega leta. 2989 zob so jim izruvali in 145 pa plombirali. Štrasburški občinski zastop je uspeh teh raziskovanj tako uvaževal, da je nastanil zobozdravnika kot šolskega zdravnika.

V Štrasburgu, ki je v tem oziru vreden posnemanja, so izročili otrokom tudi lističe s sledečimi dvanajstimi pravili o negovanju otroških zob:

1. Otrok v starosti dveh let in pol ima 20 zob.
2. V šestem letu se prikaže od zadaj v ustih prvi stalni kočnik.
3. Od 7.—14. leta traja izmenjava zob.
4. V dvanajstem letu pride drugi veliki kočnik, v osemnajstem do štiridesetem letu tako zvani „zob modrosti“.
5. Zdravi zobje so potrebni za želodec in za zdravje cellega telesa.
6. Mlečnjaki imajo za otroka enako vrednost kakor stalni zobje za odrasle osebe.
7. Že izza mladih nog treba vsak dan vse zobe zjutraj in zvečer skrbno in temeljito očistiti.
8. Vsako leto jih mora zobozdravnik enkrat preiskati.
9. Kakorhitro zbole zobje, jih je treba napolniti (plombirati), še preden se prične bolečina.
10. Zdravi mlečnjaki so temeljni pogoj zdravim stalnim zobem.
11. Da se ohrani zdravo ustno duplino, treba iztrebiti vse korenine, ki se ne dajo plombirati.
12. Ohraniti je treba lastne zobe, ker so umetni zobje le pripomoček.

† Francišek Borštnik.

Lansko jesen nisem mislil, da mu bom letos pisal nekrolog. Ali smrt je zamahnila s svojo koso po učiteljskih vrstah in padel je med drugimi v grob tovariš jeklenega značaja, vzoren prijatelj, ljubeč soprog in oče — nadučitelj na Dobrovi, Francišek Borštnik.

Dne 26. listopada je zaihtel smrtni angel v hiši gospe Gestrinove v Ljubljani, zaihtela je žena in otrok, prikazala se je umirajočemu zadnja solza na blestem licu, in izdihnil je svojo lepo in bogato dušo.

In padel je list v jeseni raz drevesa — in v hiši, ki je v nji razprostrla šele pomlad svoje blagodejno življenje, je to vztrepetal, zaihtelo in je umrlo. Zavladala je otožna jesen.

Frančiška Borštnika ni več. Odšel je po velezasluženo plačilo.